

At gå sulten i seng

Fattige børn i Nakskov 1900-1930

Nakskov Lokalhistoriske Arkiv

Jernbanegade 8, 4900 Nakskov
Telefon 54 95 15 45 (mandag—torsdag)

www.lokalarkiver.dk/nakskov

En lille historie om 3 børn uden tøj på

En kold vinterdag i 1930 kom 3 små søskende cyklende på den samme cykel ned ad Skolevej i Nakskov. De var fra en familie med mange børn, og de havde fundet ud af, hvordan de alle tre kunne køre på cyklen. Den ene styrede og brugte pedalerne, en sad på sadlen og den sidste på stangen. Det var hundekoldt med sne og frost, og de tre børn havde hverken sko, strømper eller bukser på. De tre børn var vant til kulden, men en dame blev forfærdet over at se dem, så hun hentede noget tøj fra sine egne børn, som hun gav dem. Damen klædte børnene varmt på, og de fik også nogle flødekarameller, før de glade kørte hjem.

En time senere så damen nogle af børnenes lidt ældre søskende komme cyklende på den samme cykel. Børnene havde det tøj på, som damen lige havde givet de tre første børn. I børnenes familie gjaldt det nemlig om at komme først op om morgenen, eller at være den stærkeste, for at få tøj på kroppen. De var fattige, og der var ikke nok tøj til alle børnene. De andre søskende måtte blive i sengen den dag, hvis de da ikke ville gå rundt uden tøj på.

En fattig familie

En fattig familie i Nakskov havde i årene 1900 til 1930 ikke råd til ret meget. Børnene fik aldrig lommepenge, legetøj eller slik. Hvis der skete noget i familien som kostede penge, så var der kun en måde at skaffe pengene på: at skære ned på maden. Børnene måtte så nøjes med tørt brød, eller de måtte gå sultne i seng uden aftensmad. Børnene kunne aldrig købe en bus- eller togbillet. De havde ikke råd til at tage på ture, medmindre at de selv gik hele vejen. De fik næsten aldrig nyt og pænt tøj, men arvede tøjet fra deres ældre søskende. Hvis et barn blev sygt, måtte det tilses af fattiglægen. Hvis barnet døde, blev det begravet på fattigvæsnets regning.

Faderen havde ikke råd til at ryge eller drikke øl. Han havde heller ikke råd til at blive væk fra sit arbejde én eneste dag, ikke engang hvis han blev syg. Hvis faderen hver måned brugte hele sin løn til øl og snaps, ja så var det også kun på maden, at familien kunne spare penge. Mange familier var netop meget fattige, fordi fædrene drak lønnen op hver måned.

Moderen kunne aldrig købe pænt tøj til sig selv eller sine børn, for familien havde kun råd til at købe det mest nødvendige. De varer familien købte, var altid de billigste og de dårligste. Forældrene havde ikke råd til at sende breve til deres børn, som boede andre steder, for de havde ikke råd til frimærkerne.

Barnepige og mælkedreng

Børn ude på landet har altid været vant til at hjælpe til på gården, eller med markarbejde. Det var til gengæld ikke så almindeligt, at børn i byerne havde arbejde. Kun blandt de fattige familier i byen var børn nødt til at have et arbejde, for at kunne tjene penge til familien.

Børnene arbejdede 4 til 6 timer om dagen til en meget lille løn. Mange familier havde så hårdt brug for pengene, at børnenes løn var nødvendig, for at familien

havde råd til at købe mad og andre nødvendige ting.

Børnene gik også i skole hver dag. Mange steder foregik det i formiddagshold og eftermiddagshold, uden at skolen tog hensyn til at børnene arbejdede. Det kunne være meget svært for børnene at følge med i skolen, hvis de havde arbejde før eller efter skoletid hver dag. Det var også almindeligt, at børnene hjalp til i forretningerne om lørdagen, som var lang åbningsdag, og mange børn arbejdede også om søndagen.

Pigerne gjorde rent, var barnepiger eller gik byærinder, og de havde også pligter derhjemme med at passe børn og gøre rent. Drengene havde arbejde på fabrikker, som bydreng eller mælkedreng. De kunne også få arbejde som avisbude, eller måske kunne de være heldige at få en læreplads i en forretning, eller hos en håndværker. Drengene kunne tjene en løn, som svarede til eller oversteg det, som deres mor selv kunne tjene ved at arbejde. Derfor var det nødvendigt, at drengene arbejdede i familier, hvor moderen var alene med dem.

Børn, som arbejdede hver dag, havde det svært i skolen. Mange lærte ikke rigtig noget, fordi de altid var så trætte, og ikke havde tid til at lave lektier. Når de blev voksne, var det ofte svært for dem at finde et godt arbejde. Mange blev derfor næsten lige så fattige som deres egne forældre var.

Drengene på tobaksfabrikken

På fabrikkerne blev fattige børn også brugt som en billig arbejdskraft. Mange drenge i Nakskov havde for eksempel arbejde på Clemmensens Tobaksfabrik.

Der var ikke ret mange mennesker, som var stolte af at være fattige, derfor skrev og fortalte de næsten aldrig om, hvad de havde oplevet som børn. Det gjorde tobaksfabrikant Jens Peter Henriksen dog, da han blev voksen. Han blev født i en fattig familie i Nakskov i 1860. Jens Peter har beskrevet, hvordan han begyndte at arbejde på Clemmensens Tobaksfabrik, da han var 10 år. Det er den eneste beretning vi kender om børns arbejde på tobaksfabrikken i Nakskov, derfor kan I læse den her:

”Der arbejdede ca. 20 drenge lige fra 7-8 års alderen på tobaksfabrikken i 1870. Min mor var fattig, men hun ville ikke have, at jeg kom på tobaksfabrikken før det var strengt nødvendigt. Derfor startede jeg først, da jeg var 10 år gammel. De drenge, der lige som mig gik i skole om formiddagen, arbejdede på tobaksfabrikken om eftermiddagen fra kl. 13 til 20. Der var også børn på fabrikken om formiddagen. Det var som regel de mindste og yngste.

Det gik ikke så stille og roligt til på tobaksfabrikken, når så mange drenge var forsamlede. Der vankede af og til nogle lussinger til dem, eller et slag med et bræt, som de voksne arbejdere brugte, men det var heller ikke let at styre drengene. Engang var der nogle drenge, der dannede en tyvebande. I tyvebanden var der en dreng fra tobaksfabrikken, der hed Hans. Han havde blandt andet stjålet tobak på fabrikken. Da han nu var blevet opdaget og kom på fabrikken, blev han stillet op på en høj kasse, og så skulle vi gå rundt om ham i rundkreds,

og håne ham og spytte på ham. Hans var nu også kendt for sine skarnsstreger”.

I 1872 kom en ny lov om børns arbejde på fabrikkerne. I loven bestemtes det, at arbejdstiden på fabrikkerne skulle sættes ned for børnene. Aldersgrænsen for hvornår børnene måtte begynde at arbejde blev sat op til 10 år, senere 12 år. Børn under den alder måtte ikke arbejde på fabrik, men det skete alligevel en gang imellem.

Fedt, kartofler og skummetmælk

I Nakskov ville man gerne gøre noget for de mange fattige børn. De fleste fattige mennesker havde nemlig kun råd til den billigste mad, som var rugbrød med fedt, kartofler og skummetmælk. De fik næsten aldrig rigtig kød, grønsager og frugt.

De voksne vidste godt at det ikke var alle børn, der fik en sundt måltid mad hver dag. Derfor vedtog man en lov i Folketinget i 1901 som bestemte, at alle børn, der havde brug for det, kunne få et måltid varm mad hver dag i vintermånederne. I loven stod der, at en kommune ikke selv måtte gå i gang med at give børnene gratis mad. Kun hvis private mennesker eller foreninger indsamlede penge til mad, måtte kommunen betale halvdelen af maden. Man kaldte denne ordning for ”Børnebespisning”. Maden var gratis, men man kunne også betale for den, hvis man ville.

Mange børn i Nakskov var med i Børnebespisningen, og de fik hver dag varm mad i vintermånederne. Der var kun råd til at servere kød eller flæsk for børnene 2 eller 3 gange om ugen. Mange andre børn ville også gerne have noget af maden, men deres forældre ville ikke give dem lov til det, fordi de var bange for at folk ville synes, at de var fattige. Maden blev lavet i Folkekøkkenet på Heesvej, hvor en del af børnene også spiste. Noget af maden blev bragt ud til andre steder i byen, hvor børnene kom og spiste den, for eksempel på alderdomshjemmet, børnehjemmet og til forsamlingsbygningen. Der var også nogle børn, som fik maden i private hjem.

På vej mod bedre tider

I tiden efter 1930 og under 2. verdenskrig blev der mere almindeligt at børn holdt op med at arbejde, og kun gik i skole. Man holdt også op med at samle penge ind til Børnebespisningen, for forholdene i familierne blev lidt bedre. Selv om der var stor arbejdsløshed i Danmark i 1930'erne, blev livet alligevel lidt lettere for de fattige familier. Lønnen steg lidt, så en familie ikke længere var så tæt på fattigdommen. Familierne fik også lidt bedre råd til at købe mad, tøj og andre ting og sager. Der var stadig fattige mennesker i Nakskov, men heldigvis kunne de nu få bedre hjælp, hvis de blev arbejdsløse eller syge. Børnene kunne derfor blive ved at være børn uden at skulle arbejde.

Velkommen på Nakskov Lokalhistoriske Arkiv

Heidi Pfeffer, arkivleder